

УДК 378.093.2.091.33:61

**ЗАСТОСУВАННЯ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННІ
ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ****Ілясова Ю. С.**

У статті висвітлено основні положення теорії контекстного навчання. Проаналізовано досвід сучасних науковців у використанні цієї педагогічної технології. Розглянуто методики застосування контекстного навчання у майбутніх молодших медичних спеціалістів у процесі вивчення фахових дисциплін як в Україні так і в європейських країнах, на прикладах Великої Британії та Франції. З'ясовано, що студенти-медики в Англії працюють у відділах клінічного моделювання, які оснащені сучасним медичним обладнанням і максимально наближують майбутніх медиків до умов реального клінічного середовища, де вони можуть відпрацьовувати свої навички та застосовувати свої знання на практиці. На думку автора, вказана методика проведення практичних занять повністю укладається в структуру технології контекстного навчання. Визначено, що в європейських країнах більше уваги приділяють вивченню фахових клінічних дисциплін, ніж в Україні. У статті розглянуто основні характеристики нової для української медичної освіти форми навчання "учнієства", в процесі якої цикл теоретичного навчання чергується з практичним стажуванням у лікарні з отриманням заробітної плати. В статті подано особистий досвід автора у застосуванні контекстного навчання у вивченні фахових дисциплін у медичних коледжах. Зроблено висновок про необхідність застосування контекстного навчання в сучасній професійній підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів у медичних освітніх закладах. Наголошено на необхідності використання закордонних напрацювань із проблеми контекстного навчання у вітчизняній медичній освіті.

Ключові слова: контекстне навчання, професійна підготовка майбутніх медичних молодших спеціалістів.

В статье выложены основные положения теории контекстного обучения. Рассмотрены методы использования контекстного обучения в процессе изучения специальных дисциплин. Проанализирован опыт современных украинских и зарубежных ученых в использовании этой педагогической технологии. Сделан вывод о необходимости ее применения в современной профессиональной подготовке будущих медиков в медицинских учебных заведениях.

Ключевые слова: контекстное обучение, профессиональная подготовка будущих младших медицинских специалистов.

The article contains the main provisions of the theory of context-based learning. The experience of modern scholars in the use of this pedagogical technology has been analyzed. European (Great Britain, France) and Ukrainian methods of using context-based learning in the process of studying special disciplines in training future medical junior staff are considered. It has been determined that English Nursing students work in clinical simulation wards, which are equipped with modern medical equipment and familiarize the students with a realistic clinical setting so that which they may train their skills and apply their knowledge in practice. In author's opinion, such an organization of practical classes is completely adjusted with the structure of context-based learning. It has been found out that in Europe more attention is paid to special clinical disciplines than in Ukraine. The author has considered the main features of apprenticeship being a new form of training in Ukrainian medical education that combines theoretical training and paid hospital placement. The article presents the author's personal experience in using the context-based learning in studying special disciplines. It is noted about necessity the application of context-based learning in the modern professional training of future medical junior staff of medical education institutions. It has been stressed that it is rather relevant to incorporate positive aspects of foreign experience in the use of context-based learning into organizing Ukraine medical education.

Key words: context-based learning, professional training of future junior medical staff.

Постановка проблеми. З реформуванням медичної галузі виникає гостра потреба оперативно впливати на професійну підготовку сучасних медичних фахівців, зокрема майбутніх молодших медичних спеціалістів, здатних освоювати нові види діяльності та нові технології. Головною умовою для покращення професійної підготовки майбутніх медиків під час навчання в медичних освітніх закладах має бути створення такої освітньої системи, яка в повному обсязі поступово переходить від теоретичних аспектів навчання до безпосередньої фахової діяльності, зокрема відображала реальне клінічне середовище. Однією з таких технологій в сучасній освіті є контекстне навчання, впровадження якого сприяє максимальному наближенню освітнього процесу до умов майбутньої професійної діяльності.

Аналіз наявних досліджень проблеми. Розробником контекстного навчання є А. Вербицький. Питання, пов'язані з упровадженням контекстного навчання в процес професійної підготовки майбутніх фахівців, знайшли детальне відображення у працях Н. Бакшаєвої, Г. Барської, Н. Борисової, Н. Гузій, В. Далінгер, Е. Джонсон, М. Макаренко, Н. Пророк, О. Проценко, С. Скворцової, О. Ткаченко, О. Шапран, Л. Шевченко та ін. Педагогічні аспекти його використання у професійній підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів у медичних коледжах проаналізовано в дослідженнях Т. Бутенко, Т. Воробйової, М. Данюк, А. Захарова, Н. Захарової, С. Клименко, Є. Казарцевої, І. Радзієвської, Н. Семенової, О. Солодовник, І. Сурсаєвої, Є. Харлашиної та інших. Різні аспекти впровадження контекстного навчання в освітній процес медичних університетів знайшли відображення в працях І. Бондаренко, С. Вартанян, К. Добровольської, В. Завізіон, С. Мисловської, О. Наливайко, Є. Назаренко, О. Немерешиної, А. Ніконорова, Є. Попової, А. Тинькова, С. Тихолаз, О. Ткаченко, С. Тхатль, І. Потапова та ін. Під час проведеного аналізу наукових джерел виявлено те, що більшість науковців вважають за необхідне упровадження вказаної технології в процес професійної підготовки майбутніх медиків. Але недостатньо вивченим залишається аспект упровадження контекстного навчання під час вивчення фахових дисциплін майбутніми молодшими медичними спеціалістами. З огляду на окреслену проблему **метою статті** є висвітлення основних положень контекстного навчання як інноваційної педагогічної технології в процесі вивчення фахових дисциплін та особливостей його використання в сучасній професійній підготовці майбутніх молодших медичних спеціалістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні засади технології контекстного навчання вперше закрив А. Вербицький у 1991 році. Як зазначає науковець, контекстним є таке навчання, "в якому мовою науки і за допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних та нових) послідовно моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів" [1, с. 53]. На переконання А. Вербицького, в структурі контекстного навчання є три базові форми діяльності студентів: навчальна діяльність академічного типу, квазіпрофесійна та навчально-професійна діяльність. Вищеперераховані базові форми діяльності також можливо застосовувати в процесі професійної підготовки майбутніх молодших медичних спеціалістів у процесі вивчення фахових дисциплін.

С. Тихолаз розглядає контекстне навчання як умову розвитку професійної спрямованості студентів медичного університету. На думку вченої, "кожен вид діяльності має відповідну спрямованість: у навчальній діяльності (лекції, семінари, практичні заняття) майбутні медики засвоюють головним чином професійно важливу інформацію; у квазіпрофесійній (аналіз професійних ситуацій, кейс-метод, ділові, рольові ігри) – моделюються предметний і соціальний аспекти медичної діяльності; у навчально-професійній (виробнича практика, науково-дослідна робота) – виконуються дії, адекватні функціям медичної діяльності" [3, с. 167–168].

З нашої точки зору, було цікаво проаналізувати французький досвід професійної підготовки майбутніх медсестер. Однією з основних інтерактивних технологій під час проведення практичних занять у процесі навчання майбутнього допоміжного медичного персоналу у Франції можна назвати стажування з виконанням конкретної посадової ролі. По суті таке стажування є базовою формою контекстного навчання згідно з класифікацією, запропонованою А. Вербицьким, а саме – навчально-професійною діяльністю. Є. Харлашина зазначає, що "характерною особливістю

такого стажування є виконання професійних дій в реальних умовах під керівництвом наставника-професіонала і викладача, в процесі чого забезпечується найбільш повне занурення студента у світ майбутньої професійної діяльності, що дає можливість здійснювати безпосереднє спілкування і взаємодію як з іншими спеціалістами різного медичного профілю, так і з пацієнтами" [4]. Ми вважаємо що, впровадження деяких елементів цієї форми навчання в вітчизняний освітній процес та її вдосконалення може значно підвищити якість сучасної професійної медичної освіти.

Аналіз закордонного досвіду впровадження контекстного навчання в освітній процес у викладанні фахових дисциплін на прикладі медичних шкіл Великої Британії при університетах Кентербері та Медвей виявив те, що у цій країні вивченню фахових дисциплін приділяється багато уваги. Студенти медичних шкіл, коледжів та університетів під час вивчення вказаних дисциплін відпрацьовують практичні навички на стимуляторах та в імітаційних кімнатах. Ми вважаємо дуже цікавим інноваційним впровадженням у процес викладання фахових дисциплін створення імітаційних палат, розташованих у навчальних закладах. Обладнання цих палат повністю імітує звичайні палати клінічного відділення. В них розташовані ліжка з муляжами хворих. Студенти працюють в акушерській та дитячій імітаційних палатах, які також оснащені сучасним медичним обладнанням і максимально наближають майбутніх медиків до умов реального клінічного середовища, де вони можуть відпрацьовувати свої навички та застосовувати свої знання на практиці. На нашу думку, така методика проведення практичних занять повністю укладається в структуру технології контекстного навчання. Також заслуговує уваги впровадження квазіпрофесійної діяльності, як основної форми контекстного навчання під час вивчення хірургії у медичній школі у Медвеї, на прикладі операційного театру. Під час практичних занять студенти можуть використовувати повністю поставлений оперативний театр та імітаційний скраб-кабінет. Одностороннє дзеркало відокремлює приміщення спостереження та оперативний театр. У кімнаті спостереження викладачі не тільки спостерігають за роботою студентів, але й оцінюють дії майбутніх медиків [5].

Отже, в європейських країнах більше уваги приділяють вивченню фахових клінічних дисциплін, ніж в Україні, за рахунок збільшення кількості годин, розрахованих на практичне навчання на клінічних базах. Але в нашій країні вже з другого курсу студенти медичних закладів починають вивчати фахові дисципліни і відпрацьовують практичні навички не тільки на манекенах та симуляторах, а також на реальних пацієнтах під час навчання чи виробничої практики, працюючи в реальних клінічних умовах. На нашу думку, раннє залучення студентів до роботи в клінічному середовищі та контакт із реальними пацієнтами розвиває у них комунікативні здібності, формує професійні та особистісні якості, а також сприяє поступовому переходу від теоретичних аспектів навчання до об'єкта безпосередньої клінічної фахової діяльності.

У вищезгаданих працях та прикладах розглянуті різні аспекти впровадження контекстного навчання. Сучасні методики цієї технології в освітньому процесі медичних закладів передбачають зміну діяльності студентів на лекціях та практичних заняттях, а також у процесі підготовки до них. На нашу думку, всі ці методики навчання мають бути націлені не на повідомлення студентам готової інформації, а на організацію їх для самостійного здобування знань і умінь у процесі активної пізнавальної діяльності.

З особистого педагогічного досвіду можемо зробити висновок, що найкращих результатів під час вивчення фахових дисциплін студенти набувають при поступовому відпрацьовуванні практичних навичок спочатку в доклінічних навчальних кабінетах на фантомах, "один на одному", на тренажерах, і як основне закріплення практичного матеріалу відбувається в реальному клінічному середовищі та проводиться "на хворих". У процесі такої методики проведення занять виникає взаємодія не тільки між викладачем і студентом, студентом і пацієнтом, а й між всіма учасниками. Під час вивчення фахових дисциплін в умовах, в яких імітується клінічне середовище або в процесі навчання на реальних клінічних базах, студенти-медики не тільки оволодівають основними знаннями і навичками, але й набувають

особистого професійного досвіду, розвивають клінічне і творче мислення та поступово адаптуються до умов фахового середовища.

Зважаючи на практичний аспект порушеної в статті проблеми, наведемо приклади впровадження контекстного навчання в процесі вивчення фахових дисциплін: "Психіатрія та наркологія", "Медсестринство в психіатрії та наркології", "Неврологія і психіатрія", "Педіатрія", "Невідкладні стани в педіатрії". Під час вивчення вищевказаних дисциплін використовуються основні форми діяльності контекстного навчання, а саме академічна, квазіпрофесійна та навчально-професійна.

Навчальна діяльність академічного типу реалізується у вигляді проблемних лекцій та семінарів. Викладання теоретичного матеріалу супроводжується обговоренням реальних клінічних ситуацій. Знання з фахових дисциплін, зокрема "Психіатрія та наркологія", "Медсестринство в психіатрії та наркології" та "Неврологія і психіатрія" неможливо якісно засвоїти без демонстрації хворих. На практичних заняттях, які проводяться в умовах психоневрологічних і наркологічних клінік, демонструються реальні пацієнти. Але практичні заняття завжди проводяться після одержання знань у процесі їх теоретичного викладання. Тому, щоб якісно засвоїти матеріал з теми, студентам необхідна демонстрація пацієнтів на лекціях. Цю умову можливо виконати за допомогою аудіо- і відеосюжетів. Основою вказаних електронних освітніх ресурсів є матеріали, які містять приклади пацієнтів із різними симптомами та з демонстрацією надання невідкладної долікарської допомоги за темою заняття. Викладання кожного усного теоретичного блоку заняття підкріплюється візуальним або аудіосюжетом чи малюнками. При вивченні вказаних дисциплін багато уваги приділяється самостійній роботі майбутніх медиків. Заздалегідь викладач роздає студентам завдання, і вони самостійно шукають відео- і аудіоматеріали до теми теоретичного заняття в Інтернеті, монтують їх, а потім на занятті демонструють і коментують їх аудиторії. Така колективна форма підготовки і проведення лекційних занять значно підвищує мотивацію студентів під час вивчення фахових дисциплін, розвиває клінічне і творче мислення, активує пізнавальну діяльність і тим самим спонукає майбутніх медиків на поступовий перехід від теорії до практики.

В процесі підготовки до занять використовуються тільки електронні ресурси з Інтернету, тому що, згідно з Законом України про психіатричну допомогу, "забороняється без згоди особи або без згоди її законного представника ... публічно демонструвати особу, яка страждає на психічний розлад, фотографувати її чи робити кінозйомку, відеозапис, звукозапис та прослуховувати співбесіди особи з медичними працівниками чи іншими фахівцями" [2, с. 143]. Тому у процесі створення навчальних відеоматеріалів із вказаних дисциплін обов'язковою умовою є збереження конфіденційності пацієнта, який демонструється аудиторії. Дотриматися цієї вимоги під час монтування відео можна, застосовуючи затемнення обличчя хворого або нечітке його зображення.

Така методика колективного проведення теоретичного заняття мотивує студентів до особистої участі в освітньому процесі, майбутній медик відчуває себе більш значущим, він не тільки сам краще засвоює тему під час підготовки до заняття, але й у процесі демонстрації своєї творчої роботи навчає інших студентів. Під час такого проведення теоретичного заняття у студентів підвищується самооцінка, вони відчувають себе колегами викладача, і як наслідок, покращується якість та ефективність навчання. Викладені таким чином теоретичні знання набувають практичної оформленості вже на початковому етапі вивчення різних захворювань і сприяють поступовому переходу на наступний рівень (під час практичних занять), більш наблизений до реальних умов майбутньої професійної діяльності.

Квазіпрофесійна діяльність студентів-медиків реалізується на практичних заняттях із дисциплін "Психіатрія та наркологія", "Медсестринство в психіатрії та наркології", "Неврологія і психіатрія", "Педіатрія" та "Невідкладні стани в педіатрії" в доклінічних навчальних кімнатах медичних освітніх закладах у вигляді імітаційних ігор і ситуаційних завдань. У процесі гри студенти поділяються на групи та імітують і розігрують ситуації, які пов'язані з виникненням гострої психіатричної, неврологічної, наркологічної та педіатричної патології. Студенти чергуються, виконуючи спочатку роль пацієнта, а потім – медичного спеціаліста. У разі потреби гра проводиться на

вулиці, імітуються приміщення магазину, кафе, лікарні, приймального відділення та ін. Під час ігор майбутні молодші медичні спеціалісти відпрацьовують практичні навички та здобувають професійні знання з надання невідкладної долікарської медичної допомоги. Застосування ігор у процесі вивчення фахових дисциплін поступово наближає освітнє середовище до реальних клінічних умов, значно підвищує ефективність подальшого навчання і сприяє адаптації студентів до умов майбутньої професійної діяльності.

Навчально-професійна діяльність майбутніх молодших медичних спеціалістів, пов'язана з вивченням зазначених дисциплін, реалізується у Вінницькому медичному коледжі ім. акад. Д. К. Заболотного на базі Державної реабілітаційної установи Вінницького центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю "Промінь". На практичних заняттях під керівництвом викладачів майбутні медики ознайомлюються з сучасними методами лікування дітей з неврологічними, педіатричними та психіатричними симптомами, зокрема руховими й мовними розладами, та основними прийомами сучасної реабілітації. Під час практичних занять із названих вище дисциплін студенти-медики відпрацьовують практичні навички не на манекенах, а на реальних хворих. У процесі таких занять під керівництвом інструкторів ЛФК і медичних сестер реабілітаційної установи студенти роблять масажі, займаються з дітьми комплексами ЛФК, проводять бальнеотерапію, відпускають грязьові аплікації, беруть участь у колективних лікувально-спортивних тренінгах, годують вихованців Центру, активно допомагають медперсоналу в проведенні фізіотерапевтичних процедур, ін'єкцій та різних заходів з догляду за хворими. Під час виконання вказаних маніпуляцій майбутні медики мають змогу не тільки візуально і вербально спостерігати за проявами захворювання і клінічними симптомами у пацієнтів, а також, завдяки тактильному контакту, об'єктивно відчуті клінічні симптоми, вродженні та набуті вади (парези, паралічі, підвищений чи знижений тонус м'язів, контрактури суглобів та ін.). Більшість хворих у клінічних дитячих відділеннях та реабілітаційних установах знаходяться на лікуванні разом із батьками, і зрозуміло, що демонстрація хворих дітей не є етично коректною справою, не кожна мати дозволить показ і обстеження її дитини в присутності студентів. Зовсім по-іншому батьки реагують на сумісні ігрові тренінги та участь студентів у проведенні лікувальних та реабілітаційних заходів, де майбутні молодші медичні спеціалісти є повноцінними співучасниками медичних процедур. У процесі спілкування з хворими дітьми, співпрацюючи з медичним персоналом закладу, майбутні медики набувають основних професійних умінь та навичок і відчують себе реальними учасниками клінічного середовища. Зазначена форма проведення практичних занять також сприяє розвитку клінічного мислення та формує у студентів основні професійні і особистісні якості.

Висновки. Отже, проаналізувавши сучасне вітчизняне та закордонне науково-теоретичне підґрунтя підготовки майбутніх медпрацівників, враховуючи особистий накопичений досвід, можемо стверджувати, що впровадження контекстного навчання в освітній процес у медичних закладах є однією з основних педагогічних умов для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх медичних молодших спеціалістів у процесі вивчення фахових дисциплін. З огляду на це можна виокремити основні завдання зазначеної педагогічної технології, насамперед, це створення оптимальних умов, які сприяли б зростанню пізнавальної активності майбутніх медиків, формуванню основних професійних та ціннісних якостей, забезпеченню поступового переходу студентів від навчальної (академічної) до професійної діяльності. Від того, наскільки широко викладачі фахових дисциплін будуть використовувати методики контекстного навчання, залежить якість професійної підготовки майбутніх медичних молодших спеціалістів. Вважаємо, що практичне впровадження контекстного навчання, зокрема створення і моделювання предметного та соціального контексту, як однієї з педагогічних умов, дасть позитивні результати, що підтвердяться в процесі проведення експерименту з використанням методів математичної статистики.

Література

1. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А. А. Вербицкий. – М., 2004. – 84 с.
2. Закон України про психіатричну допомогу від 22.02.2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 1. – Ст. 6. – С. 143.
3. Тихолаз С. І. Контекстний підхід до організації навчального процесу як умова розвитку професійної спрямованості студентів медичного університету / С. І. Тихолаз // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2011. – № 4. – С. 165–169.
4. Харлашина Е. В. Роль инновационных технологий в процессе профессиональной подготовки среднего медицинского персонала во Франции / Е. Харлашина // Воспитание и обучение: теория, методика и практика : материалы V Междунар. науч.-практ. конф. (16 окт. 2015 г.) – Чебоксары, 2015. – С. 86–89.
5. Canterbury Christ Church University. Simulation suites [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.canterbury.ac.uk/health-and-wellbeing/simulation-suite/simulation-suite.aspx>. – Назва з екрана.